

ELS KLOEK **Historicus**

‘Ik ben 58 en ik heb meer haast dan ooit’

Els Kloek schreef het populaire *Vrouw des huizes*, over de Nederlandse huisvrouw, en werkt nu aan een boek met de belangrijkste 1.001 vrouwen uit onze geschiedenis. Juist onze vrouwen, zegt ze, laten zien dat een Nederlandse identiteit wel degelijk bestaat. ‘Als je carrière maakt, krijg je met bovenbaasjes te maken.’

Liesbeth Wytzes Foto's Marco Bakker

De huisvrouw is diep gezonken. Zoek op internet naar ‘huisvrouw’, en je komt al snel terecht in de ranzige wereld van telefoonseks. Dan nog liever thuisblijfmoeder, of deeltijdmoeder. Huisvrouw zijn, dat zeg je niet, daar schaamt je je voor.

Zo was het bepaald niet altijd, betoogt historicus Els Kloek in haar boek *Vrouw des huizes, een cultuurgeschiedenis van de Nederlandse huisvrouw* (2009). Eeuwenlang was de huisvrouw de trots van Nederland en stond ze bekend om haar ijver en extreme properheid. Ze mag dan nu een voorwerp van spot en hoon zijn, ze is niet weg. Ze heeft een andere gedaante aangenomen: nu heeft ze een bakfiets en deeltijdbaan. Het prachtig geïllustreerde en toegankelijk geschreven boek is de weerslag van decennialange research. Het leverde Kloek in 2010 een nominatie voor de Librisprijs à 20.000 euro op. Jammer dat ze die niet kreeg, want ze heeft heel veel

Els Kloek: ‘Ik zit te dubben over Sylvia Millicam, een paar keer de populairste vrouw van Nederland’

plannen. ‘Ik ben 58 en ik heb meer haast dan ooit,’ zegt ze in haar Amsterdamse bovenhuis. Kloek is zo langzamerhand de expert geworden op het gebied van vrouwengeschiedenis. Ze werkt aan de Universiteit Utrecht en was tot voor kort uitgeleend aan het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (Huygens ING), een onderzoeksinstituut dat onderdeel is van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Naast dat boek over de huisvrouw stelde ze eerder een reeks van 24 boekjes samen over de geschiedenis van Nederland: *Verloren Verleden*. Momenteel is ze hoofdredacteur van het *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland* (DVN). Ook werkt ze aan een biografisch portaal, dat moet uitgroeien tot

het nieuwe biografische woordenboek van Nederland. In oktober gaat ze weg bij de Universiteit Utrecht en komt ze geheel in dienst van het Huygens ING. Onderzoek vindt zij nu eenmaal leuker dan onderwijs, al zal ze de studenten missen.

In de jaren zeventig ging Kloek, dochter van een hervormde dominee, geschiedenis studeren aan de Universiteit van Amsterdam. Ze wilde ‘iets’ met archieven doen en kwam in de vrouwengeschiedenis terecht. Het waren de hoogtijdagen van de tweede feministische golf en hoewel Kloek zich nooit graag feminist noemde, vond ze het verkeerd dat er geen aandacht was voor vrouwen in de ge-

lijk hof van de zeventiende eeuw gaat, zou ik vooral over Amalia van Solms schrijven, meer dan over haar man Frederik Hendrik. Het moest een vrouwenhistorische achterkant van de Nederlandse geschiedenis worden. Natuurlijk wel theoretisch verantwoord, dus ik begon met een aantal beschouwende hoofdstukken over de historiografie.

‘Ik vind het bijzonder dat vrouwen toch van alles deden en hun naam wisten te vestigen, want hun mogelijkheden waren idioot beperkt. Dat vergeten we weleens. Dat je bijvoorbeeld als vrouwelijke ambtenaar tot 1965 werd ontslagen als je trouwde. Het heeft geen zin om daar verontwaardigd over te zijn en dat doe ik dus ook nooit in mijn werk, dan wordt het gezeur. Ik probeer vooral de feiten te laten spreken. Maar na vier jaar was ik pas in 1566. En ik wilde doorgaan tot 1900!’

Dat duurde moedeloos makend lang. In 1992 werd Kloek gevraagd een bijdrage te leveren aan de catalogus bij een tentoonstelling van het werk van de zeventiende-eeuwse

schilder Judith Leyster. ‘Weer zo’n vrouwenals-groepverhaal. Ik was toen zo jaloers op degene die de biografie mocht schrijven dat ik dacht: verrek, dat is veel leuker. En als je een vrouw neemt die haar sporen heeft nagelaten, vind je veel meer, in plaats van lukraak naar vrouwen te zoeken. Zo kwam ik op het idee van het *Vrouwenlexicon*.’

Dat bestaat inmiddels in digitale vorm; handig, want het kan steeds worden aangevuld. Het is wel een enorme klus. Kloek besteedde een kerstvakantie aan het aankruisen van vrouwennamen in de personenregisters van oude biografische woordenboeken. Zo kreeg ze lange groslijsten, de uiteindelijke basis van het vrouwenlexicon. En nu moet dat een boek worden: *1.001 vrouwen uit de*

geschiedenis. Het probleem was alleen: hoe vind je ze? ‘Ik vond altijd dat vrouwen niet apart moesten worden gezet, maar geïntegreerd in het hele beeld van het verleden. Ik ben gepromoveerd op een aantal studies in het Leids archief. Een van die studies ging over de Leidse textielindustrie. Ik zocht eendeloos in oude archieven naar spinsters en kamsters. En na een aantal jaren was ik het echt spuugzat om naar sporen van die anonieme vrouwen te zoeken. Eigenlijk was het één grote worsteling. Toen dacht ik: vrouwen moeten helemaal niet als groep worden behandeld, ze hebben recht op individualiteit.

‘Zo kreeg ik het plan om de Nederlandse geschiedenis te schrijven met vrouwen op de voorgrond. Dus als het over het stadhouder-

Nederlandse Geschiedenis. Het verschijnt in maart 2013, de vormgever zal Irma Boom zijn en er komt ook een tentoonstelling.

‘Dat boek moet echt de kroon op mijn werk worden. Ik werk eraan met onderzoeker Anna de Haas. Aanvankelijk stopte mijn lexicon bij circa 1900 (vrouwen die na 1850 waren geboren, kwamen er niet in), maar dit boek moet doorgaan tot nu – al komen er geen vrouwen in die nog leven. Uit de vroege periode schrap ik er 250 en daar komen er 250 uit de twintigste eeuw bij. We hebben een eerste selectie gemaakt en daarbij gelet op een zo groot mogelijke spreiding van disciplines. Vrouwen verdienden hun sporen vaak in de culturele sector; zakenvrouwen vind je haast niet. We doen niet aan heroïse-

ring en niet aan rolmodellen, dus gangsterliefjes en gifmengers komen er ook in. 250 voor de hele twintigste eeuw is niet veel. Ik zit bijvoorbeeld te dubben over Sylvia Millicam. Zij is onder meer interessant door die kwestie met genezeres Jomanda. En ze was een paar keer de populairste vrouw van Nederland – ach, misschien moet ze er maar in.’

Wat voegt het toe aan de kennis van geschiedenis als de nadruk op vrouwen ligt? Veel, denkt Kloek. ‘Je krijgt een andere kijk op de geschiedenis. Die krijg je meer te pakken, je kijkt als het ware door het keukenraam naar binnen. En dat zorgt voor een ander soort historische sensatie. Het is een vorm van microgeschiedenis.’

Dat geldt natuurlijk ook voor de geschie-

denis van de Nederlandse huisvrouw. Door de beschrijving van die huisvrouw vanaf 1250 krijgen we een prachtig beeld van de Nederlandse geschiedenis en de Nederlandse identiteit. Kloek omschrijft de Nederlandse huisvrouw als een sterk en autonoom wezen, ondanks de huiselijkheidscultus die Nederland kenmerkt. ‘Die huiselijkheidscultus en het punt dat vrouwen hier zo vrij zijn, heb ik bij elkaar willen brengen. Daarin onderscheidt Nederland zich duidelijk van andere landen. Je zou verwachten dat die huiselijkheidscultus vrouwen onderdrukte of beperkte, maar niets is minder waar. Vrouwen hier waren heel autonoom, ze golden als de baas in huis. In die cultuur van gezelligheid en huiselijkheid heeft de Nederlandse vrouw

eeuwenlang een soort glansrol kunnen spelen. Nederlanders konden het zich al vroeg permitteren iemand – de huisvrouw dus – vrij te stellen van het directe economische leven. Natuurlijk hebben heel veel vrouwen wél moeten werken, maar het gaat om de dominante cultuur, en die sijpelt door naar beneden. Al die jonge moeders die nu kiezen voor een bakfiets, deeltijdbaan, mooi huis en gezellig gezin staan in die traditie.'

Er is dus zeker iets typisch Nederlands en dat valt samen te vatten in één woord: rijkdom. 'Nederland was al lang voor de Gouden Eeuw een welvarend gebied, al in de vijftiende eeuw. Dat maakt dat we ons die huise-lijke cultuur konden veroorloven. En die rijkdom is deels te danken aan onze ligging aan de zee. Er werd hier al vroeg handel gedreven en voor de export geproduceerd, en die huishoudens konden een vrouw des huizes goed gebruiken. Ze runde de zaak en stond er vaak alleen voor.

'Het platteland was ook redelijk geurbaniseerd, je had er geen afgelegen plekken waar geen mens komt. Het was allemaal vrij vroeg gecommercialiseerd en ook vrij egalitair. Die rijkdom, de verstedelijking, de handelsgeest: het zijn ingrediënten die onze cultuur hebben bepaald en ze zijn heel oud.'

De Nederlandse huisvrouw is dus een soort bedrijfsleider, een stevige manager die de boel thuis eeuwenlang gladjes heeft laten verlopen. Hoe kan het dan dat die vrouw, zo capabel, buiten de deur ineen-schrompelt tot een wezen dat genoeg neemt met een klein deeltijdbaantje en zelden of nooit de top van het bedrijfsleven bereikt? Ook op die manier onderscheidt Nederland zich van andere landen. Een kwestie van tijd, denkt Kloek. 'Mannen én vrouwen zijn nog altijd wat onwennig ten opzichte van die vrouwen in strakke pakken die bedrijven leiden. Meer dan in andere landen. Vrouwen komen moeilijk aan de top van het bedrijfsleven omdat ze het zelf ongemakkelijk vinden, en mannen ook.

'Ik vind dat ons emancipatiebeleid te veel is gericht op louter financiële zelfstandigheid. Dat is belangrijk, maar die noodzaak lijkt hier soms minder urgent. Nederlandse vrouwen vinden dat ze een goede positie hebben, veel vrijheid kennen en respect verdienen. Dat zit hem meer in hun autonomie en bewegingsvrijheid, dan in hun carrière en financiële onafhankelijkheid. Als je carrière maakt, krijg je meteen met allemaal bovenbaasjes te maken. Daarmee lever je vrijheid in.'

Kloek werkte zelf vanaf 1983 in deeltijd aan de universiteit. Ze trouwde en kreeg een

zoon. Zo sloeg ze de raad in de wind van twee feministen van het eerste uur. 'Ik herinner me een bijeenkomst met Anneke van Baalen en Marijke Ekelschot, lang geleden. Die zeiden toen: "En je gaat geen kinderen krijgen hoor!" Dat mocht gewoon niet, dan kwam je er niet, vonden ze. Dat is toch erg? En het gekke is: sinds ik een kind heb, heb ik juist veel meer energie.'

Die deeltijdbaan was niet altijd haar keuze, maar het gaf haar wel veel tijd om de dingen te doen die ze echt wilde doen, zoals het boek over de huisvrouw schrijven. Want het arbeidsethos zit er flink in. 'Ik werk eigenlijk altijd, ik heb er ook altijd zin in. Ik ben nu eenmaal een doener. Decennialang heb ik in het academische klimaat verkeerd

**Els Kloek:
'Mannen
accepteren
hun onderlinge
hiërarchie
makkelijker,
vrouwen
hebben last
van afgunst'**

en leuke projecten met studenten uitgevoerd: congressen organiseren, met z'n allen aan een tentoonstelling of website werken, of hun werkstukken bundelen in een boekje... Tegenwoordig is het vooral punten scoren. Daar heb ik moeite mee. Ik wil nu een aantal projecten afmaken, en die passen steeds moeilijker in dat systeem van vaste studiemodules met vaste studiepunten.'

Kloek is gewend in een mannenwereld te werken, aan de universiteit. 'Daar had ik m'n eigen winkeltje: "Els is met die vrouwen bezig."' Het stak haar weleens. 'Dan dacht ik: ja, het gaat over vrouwen, maar dan kun je toch ook wel geïnteresseerd zijn? Het heeft weinig aanzien, tenzij je enorm gaat theoretiseren.' Van vrouwenwerken moet ze niet veel hebben. 'Ik heb soms ook wel last van vrouwen. Mannen accepteren hun onderlinge hiërarchie makkelijker, vrouwen hebben last van afgunst. De bekende krabbenmand: als eentje probeert eruit te klimmen, vinden de anderen dat maar niks. Maar ik heb zelf ook last van afgunst hoor. Dan denk ik: waarom die wel? En ik niet? Al zijn er genoeg vrouwen die ik hun succes gun. Maar seksisme zit in ons allemaal, ook in vrouwen.'

De werkverdeling tussen man en vrouw wordt wel anders. 'Vroeger was het ondenkbaar dat een man achter de kinderwagen liep. Dat vond je belachelijk. Toen ik klein was, was mijn moeder wel de huisvrouw, maar mijn vader was heel zorgzaam en ze deden heel veel samen. Hij stond vaak te koken. Toen we klein waren, was er eens per jaar grote schoonmaak. Dan hielp mijn vader mijn moeder, maar dan moesten wel de vitrages dicht. Het mocht niet worden gezien. Mijn man doet ook heel veel, die kookt elke dag, ik ben het zelf bijna verleerd.'

Als kind wilde Kloek dichter worden. 'Ik lag in bed altijd rijmpjes te maken zodra ik merkte dat dat kon met taal. Toen ik acht was, mocht ik een gedichtje maken voor de ouderavond. Daarin liet ik een vrouw tegen een man zeggen: "Zie je daar de maan?" t is tijd om naar bed te gaan/kom, dan gaan we saam." Dat mocht niet worden voorgelezen en het heeft jaren geduurd voor ik dat snapte. Het was dat bed. Dat was vies. Als ik het vertel, voel ik nog altijd een soort frustratie. Al werd het een sterk familieverhaal en werd ik op feesten en partijen op een stoel gezet om dat gedicht voor te dragen. Ik vind het dus heel grappig dat in dat vrouwenlexicon de korte stukjes, lemmata, eigenlijk ook een soort gedichtjes zijn.'

Studenten hebben tegenwoordig weinig feitenkennis, en dat is erg, vindt Kloek. 'Het maakt ze kwetsbaar. Historici kunnen zo intimeren met hun kennis, het is ook zo véél. Dat vind ik ook hoor, daarom beperk ik me het liefst tot de Nederlandse geschiedenis tot 1800, dan blijft het overzichtelijk. Maar tegenwoordig doen historici graag aan *global history*. Dan moet je alles weten van Japan, China, Mexico. Dat kan mijn brein helemaal niet aan. Ik vind dat mensen de hoofdlijnen moeten kennen van het land waarin ze wonen. En dan niet iedereen z'n eigen geschiedenis. Daar heb ik een hekel aan. Sommige gebeurtenissen zijn invloedrijker geweest dan andere, dat is toch handig als houvast? Anders wordt het een oeverloos debat.'

Een biografisch woordenboek, een vrouwenlexicon, een familiegeschiedenis en een paar monografieën over interessante vrouwen die ze tijdens het samenstellen van het lexicon tegenkwam. Allemaal plannen die Kloek wil realiseren. Vandaar dat ze elke dag werkt. 'Zeven dagen per week. Altijd.' En ze wil een nationale portretgalerij, zoals die in Londen allang bestaat. 'Want geschiedenis gaat over mensen. Portretten lenen zich heel goed voor het vertellen van het verhaal dat geschiedenis heet.'